

Cartusia Brunensis

Dějiny královopolského kláštera a jeho proměny v 21. století

Jan Bukovský
Milena Flodrová
Zdena Rábová
Jan M. Honzík
Petr Holub
David Merta
Jaroslav Antl
Jaroslav Sadílek
Vladislav Vrána

Redakce
Alena Mizerová

Vysoké učení technické v Brně/Nakladatelství VUTIUM
Brno 2005

Vydáno k 630. výročí založení kartuziánského kláštera *Cella Trinitatis*
s laskavou podporou statutárního města Brna a společností IMOS, a. s., UNISTAV, a. s.,
Tocháček, spol. s r. o.

© 2005 Vysoké učení technické v Brně
© 2005 Text Jaroslav Antl, Jan Bukovský, Milena Flodrová, Petr Holub, Jan M. Honzík, David Merta,
Zdena Rábová, Jaroslav Sadílek, Vladislav Vrána, Jan Vrbka
© 2005 Foto Libor Teplý, Petr Holub, Miroslav Bálek, Vladislav Vrána, archiv Muzea města Brna
© 2005 Redakce Alena Mizerová
© 2005 Grafika Eva Lufferová
ISBN 80-214-2921-6

Obsah

<i>P</i> rolog (Jan Vrbka)	7
<i>U</i> vedení kartuziánského řádu do zemí Koruny české (Jaroslav Antl, Alena Mizerová)	9
<i>M</i> oravský markrabě Jan Jindřich Lucemburský, zakladatel kláštera (Milena Flodrová)	11
<i>O</i> sudy kláštera v 15.–20. století (Jaroslav Antl, Petr Holub, David Merta, Jaroslav Sadílek)	27
<i>S</i> tavební vývoj a výtvarná výzdoba památkového celku (Jan Bukovský)	35
<i>P</i> řítomnost a budoucnost klášterního areálu (Jan M. Honzík, Zdena Rábová, Vladislav Vrána)	75
<i>A</i> rcheologické ohlédnutí (Petr Holub, David Merta)	85
<i>E</i> pilog (Zdena Rábová, Jan M. Honzík)	93
<i>L</i> iteratura	94
<i>O</i> autorech	95

Nástěnná malba s kartuziánským Tancem smrti ve vstupním objektu kláštera Dává nahlédnout do života kartuziánů – rozjímajících, pracujících i umírajících – v horské krajině. Děj ovládá skupina kostlivců, z nichž jeden mříří šípem na modlícího se kartuziána, jiný láká hrou na flétnu mnicha do záhuby, další dva hrají na housle nad padlou obětí

Osudy kláštera v 15.–20. století

Nevýhodou kláštera byla jeho zranitelnost. Doplatil proto na všechna obléhání Brna. Lehce přístupný a bezbranný areál kláštera utrpěl značné škody nejen při husitském tažení na Brno v letech 1428 a 1430, ale i při výpadech vojenských posádek z nedalekých hradů pánů Černohorských z Boskovic, stoupců Husova učení. Navíc musel – jako ostatně i jiné brněnské kláštery – přispívat hmotně králi Zikmundovi v jeho boji proti husitům. Teprve po celkovém zklidnění situace v polovině 15. století se klášter začal znovu hospodářsky zotavovat a získávat další majetek. Neobešlo se to však bez různých sporů, ty se však většinou vyřešily smírně. V této době (1465) se klášteru také podařilo získat úlevy z poplatků, jež byly vázány na kartuziánský dům v Brně, kam se mnichové vždy uchýlovali v čas bezprostředního nebezpečí. Dům stával u kostela sv. Jakuba v místech dnešní školy na Rašínově ulici. Listinou, kterou jim vydal 3. července 1465 král Jiří z Poděbrad, byl dům osvobozen od lozunku (berně) a poplatku za stavění stráží. Jenže pak se dostavila nová pohroma.

V roce 1468 přitáhly k Brnu vojenské oddíly krále Matyáše Korvína, které město oblehly, a tím jeho okolí vystavily plenění. Při něm byla královopolská kartouza nejen vyplněna, ale i vypálena, její obyvatelé patrně museli na čas přesídlit opět do onoho brněnského domu a trvalo několik let, než byly stopy válečných událostí zahlazeny a majetek zkonsolidován. V této době byl také brněnský dům kartuziánů poblíž kostela sv. Jakuba přestavěn a částečně rozšířen.

Po krátké době hospodářského růstu na počátku 16. století, kdy dokonce samo město Brno uzavřelo s klášterem smlouvu v roce 1544 o možnosti postavení městského vodovodu z klášterního rybníka v Králově Poli zvaného Gasperk (dodnes se zachovala část podzemní chodby pro vedení vody, která ústí v podzemí poblíž dnešního Místodržitelského paláce v Brně), nastal však poté spolu s pozvolným útlumem prosperity kolem poloviny 16. století také mravní úpadek klášterního života. Ten tehdy začínal být pro členy konventu příliš náročný na dodržování přísných regulí. Množily se prohřešky proti běžným ustanovením řádu, objevily se dokonce i útoky z kláštera. Podobná situace je však doložena i v jiných řádech a kláštorech té doby. Došlo k mnohem častější výměně kartuziánských převorů, a když ani to nepomáhalo, byl klášter v roce 1578 podroben generální vizitaci. Tu provedli královští komisaři, podkomoří Jáchym Zoubek ze Zdětína a doktor Kryštof Hillinger. Řádovými vizitátory byli poté v roce 1590 i převorové

z Brixenu, Mauerbachu a Gamingu, kteří okamžitě odvolali tehdejšího převora královopolských kartuziánů, Petra Carbonaria, o němž se dá říci, že byl určitým způsobem rozporuplnou osobností. Sám vzdělaný a učený teolog a autor řady závažných prací teologických, neměl zřejmě žádný praktický smysl pro vedení a řízení jak komunity patres a fratres, tak i náročného hospodaření, takže nezbývalo nic jiného než jeho rezignace. Až po jeho odchodu se situace uklidnila na konci 80. let 16. století a klášter se pod vedením nových převorů zklidnil, upravila se kázeň, patres se vrátili ke svým vědeckým pracem a hospodářství kláštera se pozvolna začalo rozvíjet. Ostatně 5. ledna 1605 klášteru potvrdil císař Rudolf II. v Praze také všechna dosavadní privilegia předchozími panovníky jim udělená. Pravda, tento právní akt byl značně nákladný a kartuziáni měli problémy sehnat dostatečně velký finanční obnos, aby toto – pro ně ovšem významné – privilegium zaplatili. Sám nejvyšší kancléř Zdeněk Popel z Lobkovic jim ještě 13. dubna 1606 na privilegium připisuje, že zbytek nezaplacené taxy mají nahradit mšemi a modlitbami za něho a jeho ženu Polyxenu a vyprosít jim potomstvo.

Jenže to už se na obzoru rýsovaly nové závažné události, pro klášter dvojnásob nepřijemné. V době, kdy se klášter začal ekonomicky vzmáhat a znovu získávat také nemovitý majetek, zvláště stále výnosnější vinice, připravovala se jedna z nejtěžších etap života nejen kláštera, ale celého národa vůbec. Stavovské povstání proti císaři Ferdinandovi II., jež propuklo v letech 1618–1620 otráslo všemi složkami života. Na Moravě se sice stavové moravští připojili k povstání až v roce 1619, ale už 3. července 1619 byli podání všech brněnských klášterů i s vozy a koňmi nuceně nasazeni na opevňovací práce na Špilberku. Že při tom docházelo i k nepřístojnostem a násilnostem, není třeba dodávat. Navíc byl celý areál královopolské kartouzy 17. srpna 1619 obsazen protestantským stavovským vojskem pod velením plukovníka Ebenbergera, což mělo za následek její postupné vyplenění. Tentokrát však členové řádu byli přímo v kartouze internováni za dosti krutých podmínek a posádka, ubytovaná v budovách kláštera až do prosince roku 1620, si počínala značně neurvale. Teprve 12. prosince 1620 opustila klášter ve značně zdevastovaném stavu. Navíc i klášterní vsi byly vypáleny, mlýny poškozeny a přísun potravin zastaven. Teprve v polovině 20. let 17. století došlo k nápravě a klášter se opět zvedal z poničení. Jeho majetek dokonce na konci 20. let 17. století začal růst, což bylo především zásluhou převora Kryštofa Tripodia, jenž už před tím v klášteře působil jako vikář, a proto hospodaření výborně ovládal. Zdálo se, že klášter čekají opět lepší časy.

Tricetiletá válka se však dotkla i brněnského okolí. Poprvé a hned tragicky. V roce 1642 přitáhly na Moravu první oddíly žoldněřské armády švédské a dostaly se až do blízkosti

Tišnova. Odtud potom konaly nájezdy až k Brnu a jejich část dosáhla Králova Pole. Všichni členové kláštera i s převorem sice ještě stačili uprchnout do svého domu ve městě Brně, ale tím také umožnili švédským vojákům snadný vnik do klášterního areálu. Tento vpád přinesl kartouze opět velké škody, neboť klášter byl nejen vypleněn, ale též znovu vypálen a zcela zpustošen. Zvláště krutě se vojáci – protestanti – chovali k osmi obrazům svatých, které prostříleli a poničili. Když se poté vojska v srpnu 1642 urychleně začala stahovat, mohli se sice kartuziáni bezpečně vrátit, avšak do zcela zničeného domu. A situace se opakovala i v roce 1643, kdy se vojska u Brna zdržela jen několik dní, nicméně klášter na to opět těžce doplatil. Další zkouška ho však čekala v roce 1645, kdy bylo Brno obléháno žoldněřskou armádou bezmála čtyři měsíce. Tehdy si velící generál Leonhard Torstenson dokonce královopolskou kláštera zvolil 4. května 1645 za sídlo svého hlavního stanu. I když poté už 13. května 1645 přesídlil do Modřic, neboť chtěl vést útok na město spíše od jihu, nebylo radno se do opuštěného areálu vracet. Kartuziáni proto přetrvávali válečné události ve svém domě v pevných městských hradbách a teprve na konci srpna 1645, kdy švédská armáda s nepořízenou obléhání Brna vzdala a odtáhla, se členové řádu vraceli pochopitelně s obavami. A právě tehdy na ně čekalo překvapení. Zatímco většina brněnského předměstí byla beznadějně vypálena a zpustošena, Královo Pole a samotná kartouza jako zázrakem přežila. S poškozením, jež však nebylo smrtelné. Z klášterního majetku to odnesl jen vypálený mlýn na Radlase.

Nezbylo však, než se opět – už po kolikáté – pustit po skončení třicetileté války v roce 1648 do obnovy kláštera. Jak je možno vyčíst z lánových rejstříků z roku 1673, klášteru zůstaly zachovány vsi Černovice, Královo Pole, Obřany, Střelice, Královopolské Vážany a Žabovřesky, stejně jako ulice Dornych. Klášter měl i svou hospodu na tehdejší Malé Nové ulici před Veselou branou (počátek dnešní Veveří ulice), v níž čepoval víno, což ovšem vyvolávalo nevoli města Brna. Spor byl urovnán v roce 1675 zrušením této hospody a vztahy kláštera a města Brna se opět obnovily v dobrém. Svědčí o tom i splátka 15 000 zlatých na jakýsi starý dluh města Brna vůči klášteru, který činil 33 000 zlatých a která byla právě v této době (1691) v klášteře vítaná. Klášter bohatl také z pronájmu prodeje tabáku na svém panství a mohl se pustit i do rekonstrukce klášterních budov.

Největšího rozkvětu dosáhl klášter v 2. polovině 17. století, z této doby pochází i nejvýznamnější veduta klášterního areálu. Je na ní z nadhledu zachyceno nejen samo vybavení kláštera, ale i jeho bezprostřední okolí. Ve stručném přehledu měl klášter v době své slávy toto vybavení: kostel, kapitolu, převorství, prokurátorovo obydlí, refektář, vlastní klášterní objekt oddělený od ostatního, pohostinné pokoje, cely bratří-laiků, kapli sv. Maří

Magdaleny, kapli Panny Marie, sakristii, zahradu, chlévy, mlýn, rybníky, dílnu na výrobu sudů a beden, převorovu zahradu a jeho soukromou kapli, patřil k němu i kostelík sv. Víta s malým hřbitovem v místech dnešního kříže na Mojzírově náměstí, dále obydlí správce, samotný hospodářský dvorec naproti klášteru, přilehlý sad a skleníky, ale i klášterní pivovar, hovorna uprostřed vedlejší zahrady, menší kaplička Panny Marie, hřbitůvek pro klášterníky za kostelem a nezbytná kašna.

Slibný vývoj však opět zastavila válka, a to o rakouské dědictví, mezi pruským králem Fridrichem II. a tehdy mladinkou císařovnou Marií Terezií. Dne 9. února 1742 se totiž pruská vojska objevila také před branami Brna. Ty, jako už tolikrát, obléhatelům naháněly strach a obavy, ale o to více se vojska hojila na neopevněném okolí města. Není divu, že 28. března 1742 vojska vtrhla do královopolské kartouzy. Nebylo to sice na dlouho (pruská vojska začala ustupovat od Brna směrem na Kuřim už 6. dubna 1742), ale i tak opět došlo k částečnému poškození celého areálu. V červnu 1742 přijela do Brna sama Marie Terezie a podle pověsti se chtěla do kláštera, jako vůbec první žena, se svým doprovodem podívat. Údajně se to ani jí nepodařilo. Jisté však je, že císařovna 11. října 1748 potvrdila kartuziánům všechna předchozí privilegia od roku 1465, jimiž byl klášter obdařen. Je jen ironií osudu, že tím byla zároveň zahájena poslední etapa existence kartouzy královopolské, což ovšem tehdy nemohl nikdo tušit.

Klášter se pustil do velkých přestaveb, které poté od roku 1760 řídil už 62. (poslední!) a podle svědectví všech, ten vůbec nejschopnější královopolský převor, Athanasius Gottfried, jenž se ukázal jako člověk, který klášter nesmírně pozvedl nejen hospodářsky, ale i kulturně. Za jeho řízení konečně prožila kartouza skutečně svůj zlatý věk. Jenže krátce po nastoupení císaře Josefa II. na trůn byla kartouze královopolské už v roce 1781, zakázána jakákoliv komunikace s Velkou kartouzou, což se ukázalo být prvním varováním, že se něco nepřijemného bude dít. Všichni však doufali, že k tomu nedojde.

< Královopolská kartouza v 80. letech 17. století a nejstarší stavby v Králově Poli mimo obvod kláštera: kostel sv. Víta, protější klášterní hospodářský dvůr a domky poddaných. Olejomalba od P. Martina Aretia je dnes umístěná ve sbírkách Muzea města Brna

O to trpčí a bolestnější bylo ono ráno 18. ledna 1782, kdy se do kláštera dostavila bez jakéhokoliv ohlášení císařská komise vedená nejvyšším zemským sudím Janem hrabětem Mitrovským, jež překvapeným řeholníkům sdělila, že jejich klášter byl císařem Josefem II. zrušen a musí být do pěti měsíců vyklizen. Mnichům byla nabídnuta penze (čehož využil i poslední kartuziánský převor Athanasius Gottfried a dožil v Brně do své smrti v roce 1818), případně odchod do jiného řádu, a klášterní majetek převzal do správy náboženský fond.

Po 407 letech trvání tak klášter zanikl, klášterní kostel byl změněn na farní. Císařským nařízením ze dne 4. září 1784 byl objekt kláštera určen pro využití vojskem. Krátce po převzetí objektu armádou došlo k některým stavebním úpravám. Soustava rybníků vzala časem za své a na jejich místě vyrostlo později královopolské nádraží. Vojáci objekty obývali až do konce roku 1963. Dne 1. ledna 1964 převzalo od vojenské správy klášterní areál Vysoké učení technické v Brně.

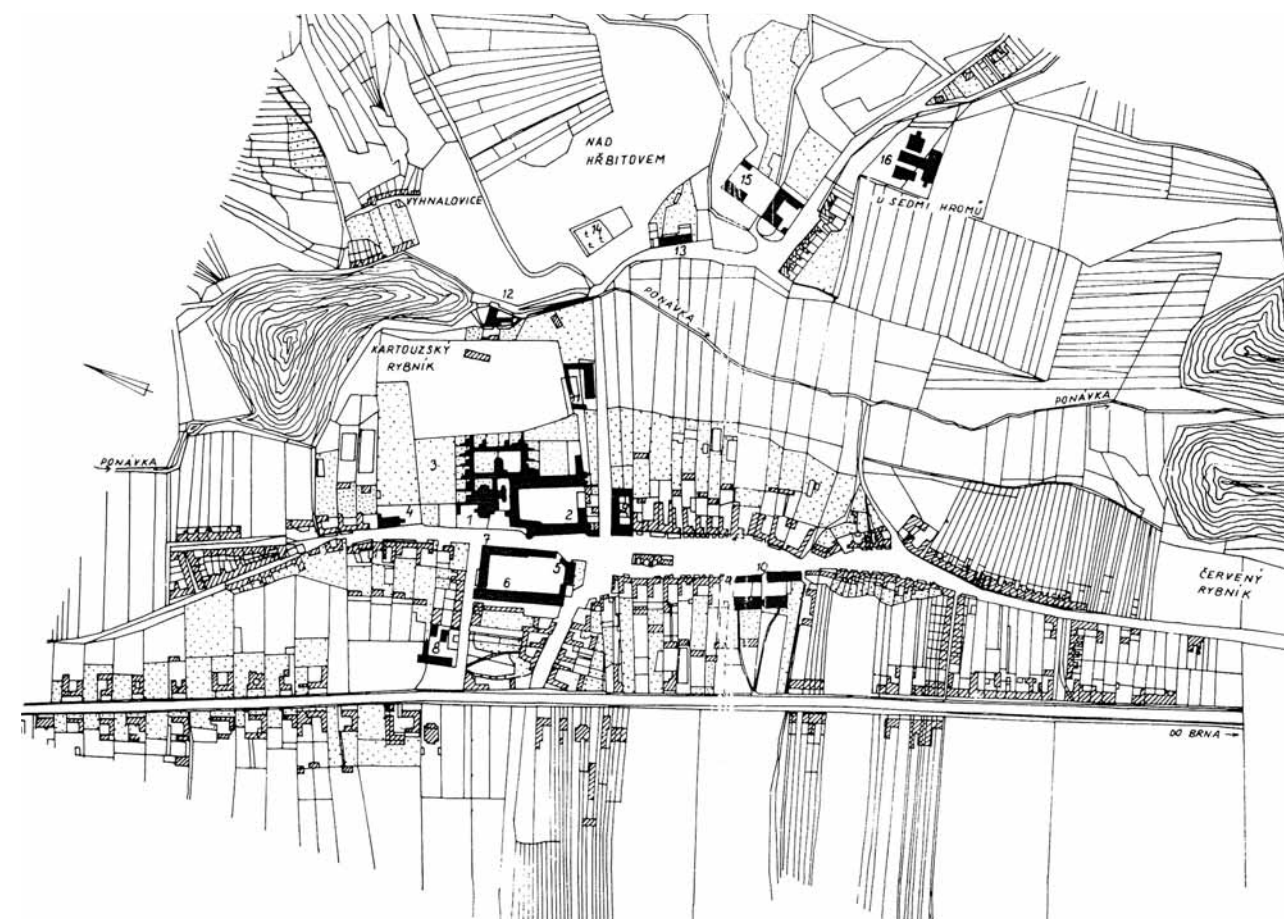
Areál bývalého klášterního hospodářského dvora byl po zrušení kláštera oddělen a jeho další vývoj probíhal samostatně. „Zámeček“ ve dvoře proti klášteru se stal sídlem vrchnostenského úřadu, kde byla umístěna kancelář a byt správce statku. Státní správa prováděná náboženským fondem trvala do roku 1826. Tehdy koupil nově utvořené královopolské panství bývalý panský inspektor a statkář Josef Schindler z Racziburgu. Základní podobu dvora dokládá indikační skica stabilního katastru Králova Pole z roku 1826.

Pivovar velkostatku, umístěný v západním křídle dvora a vystavěný někdy po roce 1831, byl v roce 1873 zrušen a přeměněn na sladovnu. Ta byla vzápětí pronajata brněnskému pivovaru Moravia.

Ve 20. letech 20. století byla na královopolském velkostatku provedena pozemková reforma. Ta ovšem do osudu dvora se „zámečkem“ nijak nezasáhla, jeho areál byl propuštěn ze záboru a nadále zůstal v držení dosavadních majitelů knížat Schönburg-Hartenstein. Z důvodu jejich německé příslušnosti jim byl v roce 1945 zkonfiskován veškerý majetek. Uvolněné budovy dvora připadly státu, který je posléze propůjčil do užívání Vysoké školy zemědělské v Brně. V závěru 80. let 20. století přestala škola objekty dvora využívat a jejich dosavadní vlastník – městská část Královo Pole – je po roce 1990 pronajala drobným uživatelům jako kanceláře (v „zámečku“), dílny, sklady (západní křídlo) nebo obchodní prostory (východní křídlo při ulici). Toto využití trvalo až do počátku adaptace celého areálu pro potřeby Vysokého učení technického v Brně.

Královopolský klášter dle indikačních skic z let 1826 a 1847:

- 1 kostel sv. Trojice, 2 klášter, 3 klášterní zahrada, 4 klášterní nemocnice, 5 správní budova velkostatku, 6 klášterní velkostatek, 7 stará škola, 8 zájezdni hostinec Semilasso, 9 palírna velkostatku, 10 „hraběcí dům“ pro zaměstnance velkostatku, 11 svatotomášský dvůr, 12 klášterní mlýn na Ponávce, 13 „Zámeček“ vystavěný 1812 Ferdinandem Karlem Josefem d'Este, 14 hřbitov Králova Pole, 15 klasicistní zámek Schaffgotschů, 16 hospodářské objekty velkostatku

Severní pohled (vizualizace)

Jižní pohled

Přípravné stavební práce pro výstavbu nového komplexu otevřely jedinečný čelní pohled na historické budovy kláštera

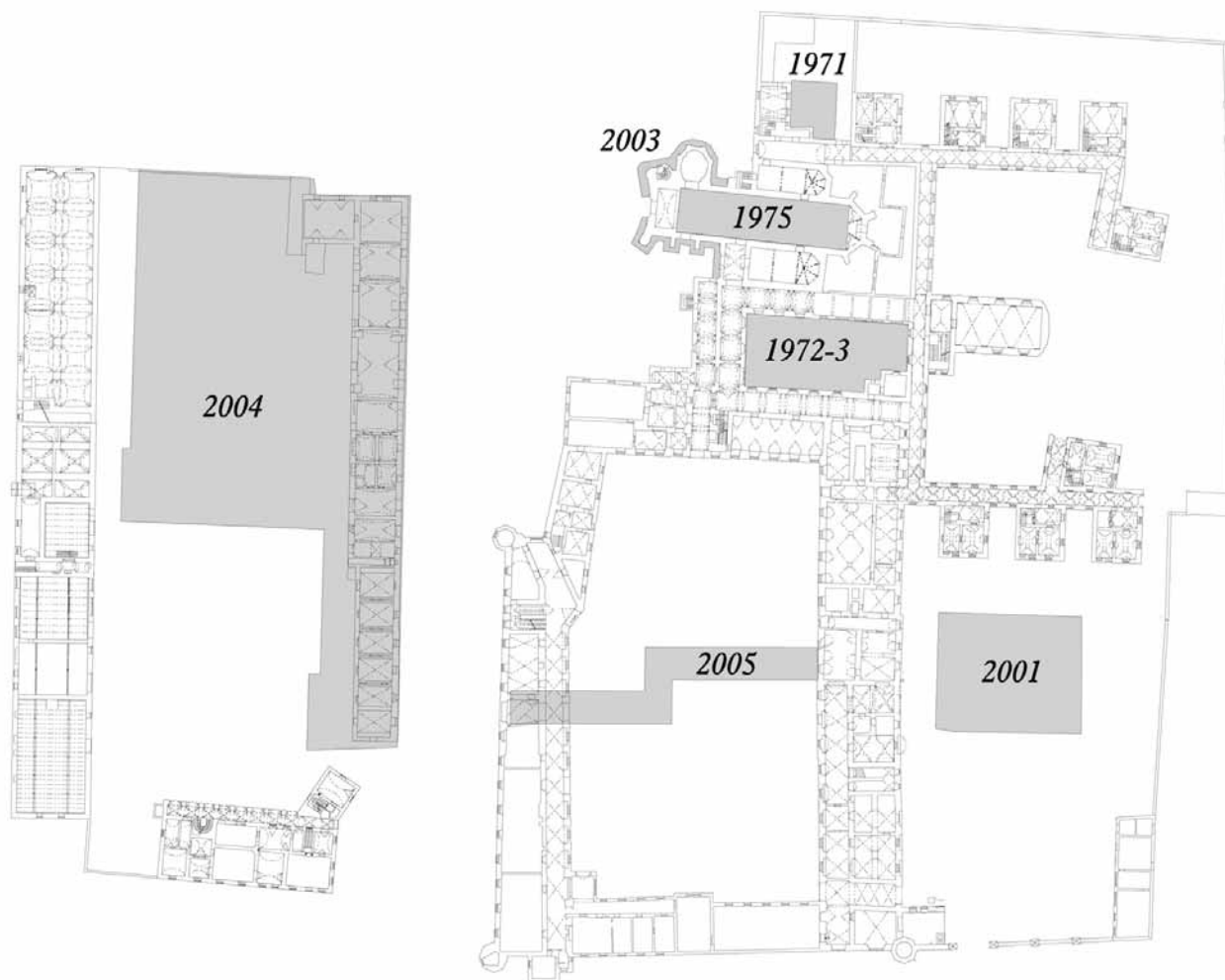
Srp a zlomek nože nalezený v zánikových horizontech suterénu dřevohliněného domu (14.–15. stol.)

Archeologické ohlédnutí

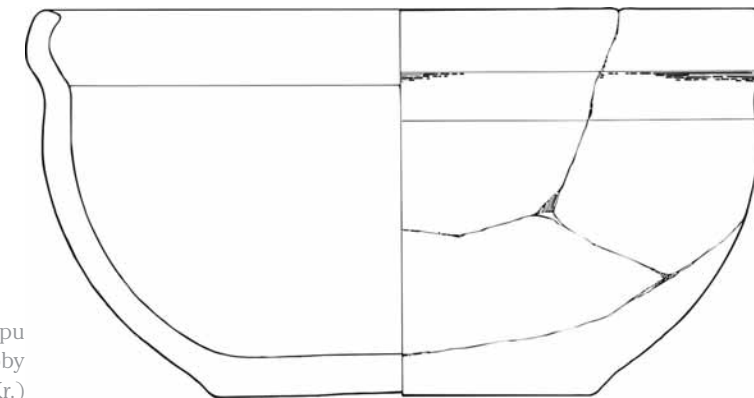
Stavební práce doprovází archeologický výzkum, který přinesl nové, překvapivé doklady o nejstarším osídlení lokality.

V letních měsících roku 2001 proběhl v areálu královopolského kláštera dosud nejrozsáhlejší záchranný archeologický výzkum na území Králova Pole. Výzkum doplnil informace o vývoji samotného klášterního komplexu a především zjistil intenzivní osídlení z dlouhého období před vznikem samotného kláštera. S největší pravděpodobností to způsobila velmi výhodná poloha lokality na břehu Ponávky, v mírném svahu sklánějícím se východním směrem.

Nejstarší ze zjištěných kultur (kultura s lineární keramikou) spadá do mladší doby kamenné, do počátku neolitu (období 5700–5000 př. Kr.) Jejimi nositeli byli nejstarší zemědělci na našem území, žijící na stálých sídlištích a znalí technologií vypalování keramiky. Později se na lokalitě usadil lid nesoucí kulturu tzv. Moravské malované keramiky. Lid této kultury je znám především díky výrazným kruhovým stavbám – rondelům – budovaným snad za účelem kultovních a náboženských obřadů. Osídlení zachycené archeologickým

Archeologické výzkumy realizované v areálu kláštera a jeho nejbližším okolí (v letech 1971–75 Muzeum města Brna, od roku 2001 Archaia Brno)

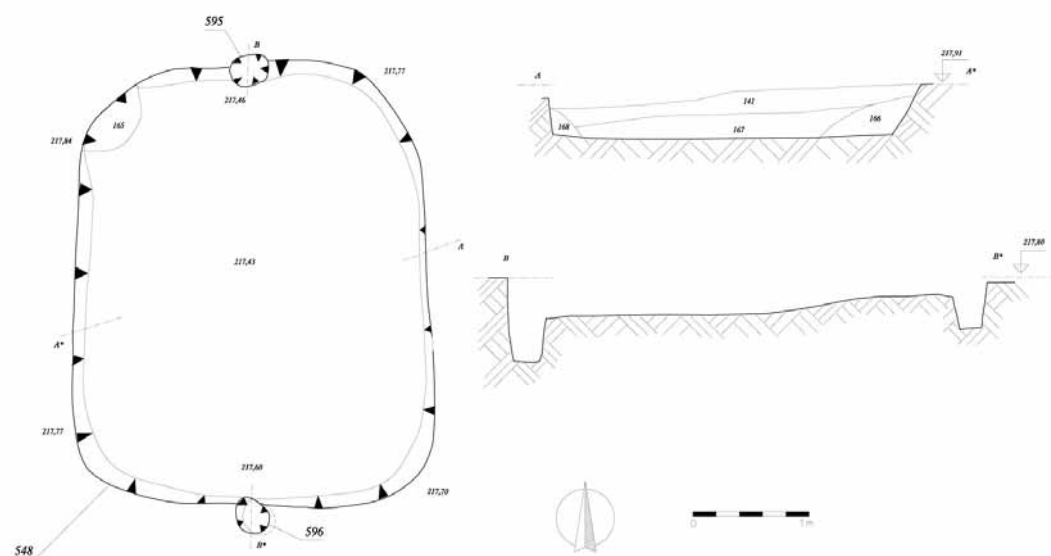

Mísa nalezená v zásypu chaty z pozdní doby laténské (1. st. př. Kr.)

výzkumem lze přiřadit až na samý závěr této kultury – počátek pozdní doby kamenné (eneolitu) – zhruba okolo 4000 př. Kr. I tehdejší obyvatelé nám zanechali pouze zlomky keramiky. Výzkum zachytil i pozůstatky osídlení z doby bronzové. Na počátku této periody (zhruba 2000–1600 př. Kr.) osídlil oblast Brněnska lid únětické kultury. Při výzkumu v klášteře kartuziánů byl z tohoto období zachycen pozůstatek nadzemního křivého domu. Z mazanic (hliněných kaší) obsažených ve sloupových jamách lze usoudit, že dům měl dřevohliněnou konstrukci, skládající se ze sloupů (kuláčů), štípaných prvků (trámů, půlkuláčů či čtvrtkuláčů) a snad i desek. Místy je doloženo použití prutů. Dřevěná kostra byla poté obalena „kabátem“ z hlíny. Do hlíny byly pro odlehčení přidány bukové listy, které se nám dodnes dochovaly v podobě negativních otisků. Nedaleko domu se nacházela zásobní jáma s typickými podhloubenými stěnami, jejíž zásyp obsahoval mimo jiné i válcovité závaží z tkalcovského stavu s vertikálně vedeným otvorem. Dalším lidem, který se usadil na břehu Ponávky, byli Keltové (ti na našem území tvoří v mladší době železné tzv. laténskou kulturu, datovanou mezi roky 400 př. Kr.–0). Laténské osídlení je v Králově Poli zastoupeno poměrně hojně (např. lokality Kociánka, Červený rybník, u sv. Antoníčka). Z areálu Královopolské strojírnny pochází doposud ojedinělý hrob keltského bojovníka.

Z prostoru bývalého kláštera pochází nález prozatím jediného laténského obydlí. Jedná se o polozahloubenou zemnici obdélného půdorysu o vnitřních rozměrech 3 m × 3,7 m, ve středu kratších stran se nacházely sloupy nesoucí vaznicovou konstrukci střechy, jak dokládá dvojice sloupových jam. Původně se podlaha chaty nacházela asi 1 metr pod úroveň okolního terénu. V zásypu nad podlahou zaniklé stavby byly nalezeny zlomky laténskou kulturou hojně využívaného grafitu, jehož laboratorním rozbořem bylo zjištěno, že pochází z grafitových výchozů v okolí Ketkovic. Ze zásypu byl získán poměrně bohatý soubor zlomků keramických nádob. Jedná se o umělecky i technicky velmi dobře vypracované nádoby (laténští hrnčíři mimo jiné jako první na našem území používali hrnčířský kruh) s povětšinou leštěným povrchem. Jako výzdobný prvek jsou občas na okrajích mís použity záseky, v jednom případě byl nalezen i zlomek červeného liniového malování na světlém povrchu nádoby.

Plán chaty (zemnice) z pozdní doby laténské (1. stol. př. Kr.)

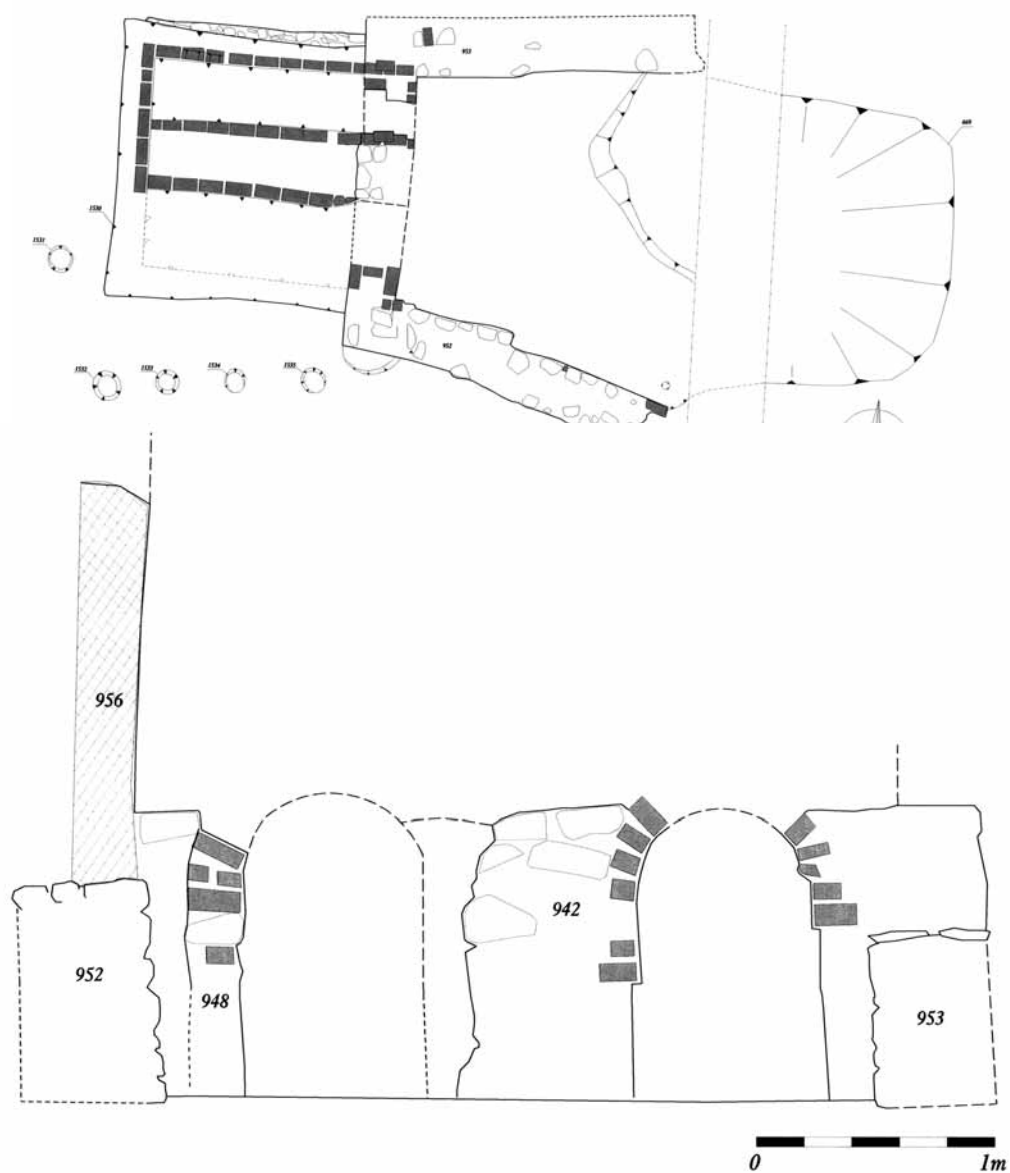
Po přelomu letopočtu následovalo delší období, kdy po dobu více než 1000 let nebyly v těchto místech z pohledu archeologie zaznamenány žádné výraznější lidské aktivity.

Podobně jako v areálu bývalého kartuziánského kláštera, tak také na území někdejšího hospodářského dvora (Božetěchova ulice číslo 1–3) pochází nejstarší pozůstatky osídlení z období tzv. kultury s lineární keramikou, což dokládá několik sídlištních jam. Z mladšího pravěku i dalších historických období nebyly zachyceny žádné aktivity. Následuje období dlouhé skoro 6 500 let, kdy v těchto místech rovněž není doložena lidská činnost. Teprve ze 13. století pochází trojice kruhových zásobních jam, která patří k pravděpodobně nejstaršímu horizontu středověké vesnice.

Většina zachycených archeologických situací pak náleží horizontu 14.–15. století. Hospodářský dvůr, později označovaný také jako velkostatek, existoval na pozemcích protilehlých klášteru zřejmě hned od jeho založení. Kartuziánský klášter, kterému dvůr patřil, jej také hospodářsky využíval. Neznamená to však, že by v něm pracovali přímo řádoví mniši, ale pravděpodobně místní obyvatelé. Při archeologickém výzkumu byly proto odkryty zbytky tohoto vesnického osídlení, z něhož se zachovaly pouze zahloubené části objektů, jednak cihelna se zbytky středověké cihlářské pece, kde se pravděpodobně vyráběly cihly, dlaždice a střešní krytina sloužící výstavbě kláštera.

Středověká cihlářská pec

Cihlářská pec ze závěru 14. stol.,
půdorys a nárys čelní stěny s topnými kanály

Vlastní pec představovala do podloží zahloubená šachta obdélného půdorysu o rozměrech zhruba 3,2 m × 3,6 m. Zkoumaná hloubka od povrchu sprašového podloží činila 2,7 m, s připočtením půdního horizontu tak můžeme uvažovat o původní hloubce šachty přes 3 m. Na základě mohutné cihelné destrukce v rámci zásypu zařízení lze předpokládat i vyzdění nadzemní konstrukce. Pec samotná měla v čelní stěně dva valeně zaklenuté obslužné otvory ústící do dvou topných kanálů. Jižní otvor byl viditelně několikrát přestavěn, interpretujeme ho tedy jako vsádkový. Z vnitřní konstrukce pece se dochovalo částečně cihlové vyzdění topných kanálů, zbytek byl destruován. Během doby svého provozu byla pec minimálně dvakrát reparována. V závěrečné fázi byla pec použita jako vápenická.

Předpecní jáma byla při peci, v prostoru topiště (západní část), vyzděna kamenným lomovým zdívem, ve východní části pak byla pouze zahloubena do podloží. Při stěnách byly patrné vyvážky vápence a vypáleného vápna dokládající poslední fázi funkce pece. Západním směrem od cihelny se nacházel hliník pro těžbu hlíny. Zachyceny byly dvě jámy pravděpodobně využívané pro zrání hlíny.

Zánik pece je datován keramickým materiálem obsaženým v zásypu do přelomu 14. a 15. století. V zásypu objektu byly identifikovány dva různé formáty gotických cihel, zlomky tvarovek a obloukové krytiny. Některé výrobky nesly stopy nedokonalého výpalu (většinou přepálení).

Nález výrobního zařízení je významný i z toho důvodu, že v současnosti známe z celého území České republiky pouze čtyři archeologicky zkoumané středověké cihelny, z toho dvě právě na území Brna.

Vesnickou zástavbu dokládá osm do podloží zahloubených sklípků a dvojice lochů zaniklých po polovině 15. století. Dokumentován byl i jeden rozsáhlejší sklep dřevohlinitého domu, který se nacházel přibližně v polovině dnešního dvora. Tento dům lze na základě dochovaných sloupových jam půdorysně rekonstruovat. Jednalo se o obdélnou stavbu o rozměrech 8 m × 22 m, jejíž východní třetina byla podsklepena. Můžeme uvažovat o trojdílné dispozici, což vyplývá z plochy podsklepení i pozůstatků vertikální sloupové konstrukce. Stavba byla zřejmě hrázděné konstrukce a pravděpodobně náleží k obdobné skupině domů, jaké známe z vnitřního Brna. Zda byl dům patrový nebo pouze přízemní, nelze v tomto případě říci. Dům zanikl ve stejném období jako sklípky.

Do stejného časového horizontu náleží i zděný sklep přibližně čtvercového půdorysu, objevený při rohu Božetěchovy a Metodějovy ulice. Při jihovýchodním nároží byl prolo-

men vstup vyzděný z vysokých cihel. Zachycena byla trojice schodů. Ke vzhledu domu se nelze blíže vyjádřit, je však pravděpodobné, že zabíral plochu větší než vlastní sklep. I tato stavba zanikla někdy po polovině 15. století. Je možné, že celý zánikový horizont můžeme ztotožnit s následky válečných událostí v roce 1468.

Následující obnovu osídlení dokládá dvojice sklípků a relikty kolového ohrazení nově budovaného dvora. Z tohoto ohrazení se podařilo zachytit jihovýchodní nároží s bránou a část palisádového žlábků na západní straně. Rozsah dvora lze rekonstruovat jako obdélník o rozměrech 40 m × 52 m, delší stranou orientovaný podél ulice. Z jedné ze sloupových jam konstrukce brány byl vyzvednut pozůstatek dubového kůlu, který byl dendrochronologicky datován k roku 1470. Na zkoumané ploše se povedlo zachytit celkem šest studní, z nichž jedna je funkční až do současnosti, a připomíná nám tak dávné osídlení a život na této lokalitě.

Rozsáhlý archeologický výzkum přispěl významným způsobem k rozšíření znalostí o středověkém osídlení Králova Pole i města Brna.

Epilog

„Když jsme před léty poprvé vstoupili do prostoru poničeného dvora „kadetky“, kde z každé místnosti a každého koutu dýchala beznaděj, neodvážili jsme si představit, že v těchto místech budeme učit a vědecky pracovat. Zanedlouho, po prvotních stavebních úpravách, jsme se krátce po nastěhování přesvědčili, že lidská nedbalost a nezáměr nemůže zničit historické, duchovní a kulturní bohatství vytvořené generacemi vzdělaných kartuziánů. I když se někomu může zdát, že některé dostavěné moderní součásti historického areálu jsou co do souladu s tradičním celkem architektonicky odvážené, pevně věříme, že vzájemný průnik a obohacení historických epoch vytvoří novou harmonii a inspirativní prostředí pro další generace přemýšlivých studentů.“

*Doc. Ing. Zdena Rábová, CSc., a Prof. Ing. Jan M. Honzík, CSc.
Fakulta informačních technologií*

Literatura

- Bukovský, Jan: *Závěrečná zpráva výzkumného úkolu Stavební fakulty VUT v Brně F 22/1970: Stavebněhistorický výzkum bývalého kartuziánského kláštera v Brně-Králově Poli a jeho výtvarné zhodnocení*. 207 s., výkresová dokumentace a fotografické přílohy v dalších 2 svazcích.
- Bukovský, Jan: Stavebněhistorický výzkum Královopolské kartouze – směrný poklad k rekonstrukcím v jejím obvodu, *Knižnice odb. a věd. spisů VUT v Brně*, 1974 B–44, s. 75–88.
- Bukovský, Jan – Cejnková, Dana: Středověké nálezy ve vnitřním obvodu bývalého kartuziánského kláštera v Králově Poli. *Památková péče*, č. 4/1975, s. 235–249.
- Bukovský, Jan: Kartuziánská architektura v Čechách a na Moravě. *Památky a příroda*, č. 8/1991, s. 470–477, č. 9/1991, s. 520–534, č. 10/1991, s. 584–599.
- Bukovský, Jan: Kostel sv. Trojice Královopolského kartouzu v Brně a uložení ostatků Prokopa Lucemburského, markraběte moravského. *Forum Brunense*, 1993, s. 53–70.
- Bukovský, Jan – Jiříková, Věra: Analytické výkresy – součást výsledků stavebně historického průzkumu a jejich aplikace. *Knižnice odb. a věd. spisů VUT v Brně*, 1975, B 55, s. 131–143.
- Bukovský, Jan: *Královopolský kartouz*. Nakladatelství BLOK, Brno 1994.
- Bukovský, Jan: Die Architektur der Kartausen in Böhmen und Mähren, *The mystical Tradition and the Cartusians*, Volume 13, Salzburg 1997, s. 5–20.
- Flodrová, Milena – Vlček, Emanuel: *Prokop, markrabě moravský*. Brno 1986.
- Foltýn Dušan a kol.: *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*. Libri, Praha 2005.
- Fürst, František: *Královo Pole. Jeho historie, vývoj a rozvoj*. Brno 1933.
- Kuthan, Jindřich: *Z historie Královopolského kláštera kartuziánů*. Brno 1936.
- Mezník, Jaroslav: *Lucemburská Morava*. Lidové noviny, Praha 1999.
- Moravští Lucemburkové. Sborník prací Muzea města Brna. *Forum Brunense*, 2000.
- Řepa, Milan. (ed.): *Dějiny Králova Pole*. Úřad městské části Brno-Královo Pole, Brno 2004.
- Sadílek, Jaroslav – Merta David: *Brno-Královo Pole, Božetěchova 1–3, hospodářský dvůr bývalého kartuziánského kláštera*. Brno 2003.
- Žák, Karel: *Dějiny kartuziánského kláštera v Králově Poli u Brna*. Nákl. vlast. Jan Toman, Nové Město na Moravě 1929.

O autorech

Prof. Ing. arch. Jan Bukovský, CSc., dlouholetý badatel historické architektury, přednášel na Fakultě stavební VUT v Brně obor pozemního stavitelství, adaptací a rekonstrukcí. Studijní pobyt na Technické univerzitě v Athénách zaměřil jeho zájem na archeologické památky a na způsoby jejich ochrany. Věnuje se intenzívně kartuziánskému stavebnímu typu a výzkumu kartuziánské architektury.

Mgr. Milena Flodrová, brněnská historička, v letech 1957–1991 pracovala v Muzeu města Brna na Špilberku, středem jejího odborného zájmu se stalo Brno a jeho dějiny od středověku po současnost, zejména jeho řemesla, topografie, památky a osobnosti. Za řadu přednášek, rozhlasových besed a publikační činnost ji byla v roce 2001 udělena Cena města Brna

Doc. Ing. Zdena Rábová, CSc., působí na VUT v Brně od roku 1965, zakládající členka, spolu s J. M. Honzíkem, katedry samočinných počítačů. Pracuje jako docentka na Fakultě informačních technologií, je zástupkyní vedoucího Ústavu inteligentních systémů. Odborně se zaměřuje na oblast modelování a simulace systémů. V roce 2004 ji byla udělena Zlatá medaile VUT v Brně.

Prof. Ing. Jan M. Honzík, CSc., v letech 1990–1996 proděkan Fakulty elektrotechniky a informatiky, v letech 1996–2001 její děkan. Od roku 2002 proděkan Fakulty informačních technologií. Odborně se zaměřuje na algoritmizaci a technologie programování. Je zakladatelem veletrhu pomaturitního vzdělávání Gaudeamus, zabývá se evropským vysokoškolským vzděláváním a je národním koordinátorem pro Evropský kreditový systém ECTS.

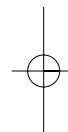
Petr Holub a David Merta jsou archeology obecně prospěšné společnosti Archaia Brno, která se zabývá především výzkumem městského jádra Brna a jeho historických předměstí. Specializují se na problematiku historické topografie a středověké měšťanské i církevní architektury.

PhDr. Alena Mizerová, působí na VUT v Brně od roku 1995, založila a vede zde nakladatelství VUTIUM, odborně se zaměřuje na redigování odborné a populárně-naučné literatury.

Jaroslav Sadílek, moravský odborník v oblasti stavebně-historických průzkumů drobných feudálních sídel. Zabývá se také průzkumy měšťanských domů a církevních staveb v jihomoravském regionu.

Ing. arch. Vladislav Vrána, působil v Projektovém ústavu VUT v Brně, později ve společnosti Project Building jako technický ředitel, v současnosti vede Ateliér 2002. Autor i spoluautor mnoha architektonických návrhů, rekonstrukcí. Pro VUT v Brně např. rekonstrukce budov Fakulty stavební a spolu s Ing. arch. G. Křivinkou a Ing. arch. A. Burianem dostavba areálu bývalého královopolského kláštera pro Fakultu informačních technologií VUT v Brně.

Jaroslav Antl, tiskař, věnuje se historii, nejvíce dějinám Brna a zvláště Králova Pole.

Cartusia Brunensis

Dějiny královopolského kláštera a jeho proměny v 21. století

Text Jaroslav Antl, Jan Bukovský, Milena Flodrová, Petr Holub, Jan M. Honzík, David Merta,
Zdena Rábová, Jaroslav Sadílek, Vladislav Vrána, Jan Vrbka

Redakce Alena Mizerová

Jazyková a redakční spolupráce Petra Čecháková

Fotografie Libor Teplý, Petr Holub, Miroslav Bálek, Vladislav Vrána, archiv Muzea města Brna

Grafická úprava Eva Lufferová

Vydalo Vysoké učení technické v Brně, nakladatelství VUTIUM, Antonínská 1, 601 90 Brno

1. vydání

Rok vydání 2005

Tisk Expodata Didot

ISBN 80-214-2921-6